

روايات ذكرت سهو الأئمة (عليهم السلام): رواياتی که سهو امامان(ع) را ذکر می‌کند

هناک روایات ذکرت سهو الأئمة (صلوات الله عليهم) فی العبادة، ونذکر هنا مجموعۃ منها مع ذکر من صححها:

روایاتی وجود دارد که سهو امامان(ع) در عبادت را ذکر می‌کند و در اینجا تعدادی از آنها را با ذکر افرادی که آن را صحیح شمردند، ذکر می‌کنیم:

الاستبصار: «موسى بن القاسم عن عبد الرحمن عن حماد عن حریز عن زرارة [692] عن أبي جعفر (عليه السلام) قال: إن علياً (عليه السلام) طاف طواف الفريضة ثم ترك سبعة وبنى على واحد وأضاف إليه ستة ثم صلى الركعتين خلف المقام ثم خرج إلى الصفا والمروة فلما فرغ من السعي بينهما رجع فصلى الركعتين اللتين ترك في المقام الأول» ([693]).

استبصار: زراره گوید: امام باقر(ع) فرمود: (علی (ع) طواف واجب را هشت مرتبه انجام داد. هفت مرتبه را ترک کرد و بر یک بنا نهاد و شش مرتبه را به آن افزود. سپس دو رکعت پشت مقام نماز خواند. سپس به سمت صفا و مروه رفت. وقتی از سعی بین آن دو فارغ شد، بازگشت و دو رکعت نمازی را که در مقام اول ترک نمود، اقامه کرد).

تهذیب الأحكام: «موسى بن القاسم عن عبد الرحمن عن معاوية بن وهب ([694]) عن أبي عبد الله (عليه السلام) قال: إن علياً (عليه السلام) طاف ثمانية فزاد ستة ثم ركع أربع ركعات» ([695]).

امام صادق(ع) فرمود: (علی (ع) هشت مرتبه طواف نمود. سپس شش مرتبه افزود. سپس چهار رکعت نماز خواند). ([696]) ([697])

وسائل الشيعة: «محمد بن إدريس في آخر (السراير) نقلًا من كتاب محمد بن علي بن محبوب، عن العباس، عن حماد بن عيسى، عن ربعي بن عبد الله، عن الفضيل [698] قال: ذكرت لأبي عبد الله (عليه السلام) السهو فقال: وينفلت من ذلك أحد؟ ربما أقعدت الخادم خلفي يحفظ علي صلاتي» [699].

وسائل الشيعة: فضيل می گوید: به امام صادق (ع) در مورد سهو گفتم. ایشان با حالت پرسش فرمود: (آیا فردی از آن گریزان است؟ چه بسا خادم را پشت سرم بنشانم تا نمازم را حفظ کند). ([700]) ([701]).

تهذیب الأحكام: «سعد بن عبد الله عن أبي جعفر عن أبيه عن محمد ابن أبي عمیر عن حماد بن عثمان عن عبید الله الحلبی [702] قال سمعت أبا عبد الله (عليه السلام): يقول: في سجدي السهو (بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ) قال: وسمعته مرة أخرى يقول فيهما (بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّهَا النَّبِيُّ). ([703])

تهذیب الأحكام: عبیدالله حلبی می گوید: شنیدم که امام صادق (ع) در دو سجده‌ی سهو می گفت: (بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ). راوی می گوید: بار دیگر شنیدم که در دو سجده‌ی سهو می گفت: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّهَا النَّبِيُّ). ([704]) ([705]).

أيضاً: هناك رواية في "عيون أخبار الرضا" للصدوق ذكرت أن الإمام ينسى ويسهو دون تفصيل:

همچنین در اینجا روایتی در «عيون اخبار الرضا» از شیخ صدق است که بدون جزئیات بیان می کند که امام نسیان و سهو دارد:

روى الصدوق عن الرضا (عليه السلام): «إن الإمام مؤيد بروح القدس وبينه وبين الله عمود من نور يرى فيه أعمال العباد وكلما احتاج إليه لدلالة اطلع عليه ويبيسطه فيعلم ويقبض عنه فلا يعلم، والإمام يولد ويولد ويصبح ويمرض ويأكل ويشرب ويبول ويتعوط وينكح وينام ويسهو وينسى ويفرح ويحزن ويضحك وي بكى

ويحيى ويموت ويقبر ويحشر ويوقف ويعرض ويسأل ويثاب ويكرم ويشفع ولداته في خصلتين في العلم واستجابة الدعوة، وكل ما أخبر به من الحوادث التي تحدث قبل كونها فذلك بعهد معهود إليه من رسول الله (صلى الله عليه وآله) توارثه وعن آبائه عنه (عليه السلام) ويكون ذلك مما عهد إليه جبرائيل (عليه السلام) من علام الغيوب عز وجل....» [\[706\]](#).

صدق از امام رضا(ع) روایت می‌کند: (امام با روح القدس تأیید شده است و بین او و خداوند، ستونی از نور است که اعمال بندگان را در آن می‌بینند. و هر زمانی که برای راهنمایی به آن نیازمند باشد، از آن آگاه می‌شود و برایش گسترش داده می‌شود، در نتیجه می‌داند و از او گرفته می‌شود در نتیجه نمی‌داند. امام متولد می‌شود و فرزنددار می‌شود و سالم می‌ماند و بیمار می‌شود و می‌خورد و می‌نوشد و ادرار و مدفوع می‌کند و ازدواج می‌کند و می‌خوابد و فراموش می‌کند و سهو و اشتباه می‌کند و خوشحال می‌شود و ناراحت می‌شود و می‌خنده و گریه می‌کند و زنده می‌شود و می‌میرد و وارد قبر می‌شود و زیارت می‌شود و محشور می‌شود و ایستاده می‌شود و بر او عرض می‌شود و از پرسش می‌شود و به او پاداش داده می‌شود و مورد کرامت قرار می‌گیرد و شفاعت می‌کند. و نشانه‌ی او در دو ویژگی است: در علم و مُستجاب الدعوه بودن. و هر اتفاقی که پیش از اتفاق افتادنش از آن خبر می‌دهد، به واسطه‌ی عهده است که از رسول الله (ص) گرفته شده است که او، آن را از رسول الله و از پدران خویش(ع) به ارث برده است. و این مسئله جزو مسائلی است که خداوند علام الغیوب عزوجل از جبرئیل (ع) عهد و پیمان گرفته است). [\[707\]](#)

وهناك روایة أيضاً يمكن حسابها على سهو أو نسيان خليفة الله أو المعصوم واستدراكه بعد ذلك، وظاهر الروایة واضح لا يحتاج شرحًا:

روایت دیگری نیز وجود دارد که می‌توان آن را در مورد سهو یا فراموشی خلیفه‌ی خداوند یا معصوم و درک نتیجه از آن استفاده نمود. ظاهر روایت روشن است و نیاز به توضیح ندارد:

«عن ابن أبي عمیر، عن عمر بن أذينة، عن محمد بن مسلم قال: سمعت أبا عبد الله (عليه السلام) يقول: إن السفياني يملك بعد ظهوره على الكور الخامس حمل امرأة. ثم قال (عليه السلام): أستغفر الله حمل جمل، وهو من الأمر المحظوم الذي لابد منه».
•([709]) «([708])

محمد بن مسلم می‌گوید: از امام صادق(ع) شنیدم که فرمود: (سفیانی پس از ظهورش، به اندازه‌ی زمان بارداری یک زن بر سرزمین‌های پنج‌گانه فرمانروایی می‌کند.

سپس فرمود: از خداوند طلب آمرزش می‌کنم. به اندازه‌ی زمان بارداری شتری. و آن جزو مسائل حتمی است که چاره‌ای از آن نیست).([710]) ([711])

[692]. بعض المصرحين بصحة رواية زرارة:

- العلامة الحلي في منتهي المطلب: ج 10 ص 379.
- المحقق الأردبيلي في مجمع الفائدة والبرهان: ج 7 ص 110.
- محمد تقى المجلسي (الأول) في روضة المتقين في شرح من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 546.
- المحقق السبزواري في ذخيرة المعاد: ج 1 ق 3 ص 636.
- السيد محمد العاملی في مدارك الأحكام: ج 8 ص 168.
- السيد احمد بن زین الدین العلوی العاملی في مناهج الأئمّة في شرح الاستبصار: ص 458.
- الفاضل الهندي في كشف اللثام (ط . ق): ج 1 ص 336

- السيد علي الطباطبائي في رياض المسائل: ج 6 ص 554.
- المحقق البحرياني في الحدائق الناضرة: ج 16 ص 201.
- المحقق النراقي في مستند الشيعة: ج 12 ص 92.
- [693]. الاستبصرار - الطوسي: ج 2 ص 218 - 219؛ تهذيب الأحكام - الطوسي: ج 5 ص 112.
- [694]. بعض المصرحين بصحة روایة معاویة بن وهب:
- المحقق الأردبیلی فی مجمع الفائدة والبرهان: ج 7 ص 110.
- محمد تقی المجلسی (الأول) فی روضة المتقین فی شرح من لا يحضره الفقیه: ج 4 ص 546.
- المحقق السبزواری فی ذخیرة المعاد: ج 1 ق 3 ص 636.
- المحقق البحرياني في الحدائق الناضرة: ج 16 ص 201.
- المحقق النراقي في مستند الشيعة: ج 12 ص 92.
- [695]. تهذیب الأحكام - الطوسي: ج 5 ص 112.
- [696]. تهذیب الأحكام، طوسي، ج ۵، ص ۱۱۲.
- [697]. از جمله‌ی افرادی که به صحیح بودن روایت معاویة بن وهب تصریح نموده‌اند، عبارتند از:
- ۱- محقق اردبیلی در مجمع الفائدة و البرهان ج ۷، ص ۱۱۰.
- ۲- محمد تقی مجلسی اول در روضة المتقین فی شرح من لا يحضره الفقیه، ج ۴، ص ۵۴۶.
- ۳- محقق سبزواری در ذخیرة المعاد، ج ۱، ص ۶۳۶.
- ۴- محقق بحرانی در حدائق الناضرة، ج ۱۳، ص ۲۰۱.
- ۵- محقق نراقی در مستند الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۹۰.
- [698]. المصرحون بصحة روایة الفضیل:
- السيد عبد الأعلى السبزواری فی مهذب الأحكام فی بیان الحلال والحرام: ج 8 ص 377.
- [699]. وسائل الشیعه (آل البيت) - الحر العاملی: ج 8 ص 252.
- [700]. وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۸، ص ۲۵۲.
- [701]. کسی که به صحیح بودن روایت فضیل تصریح نموده است:
- ۱- سید عبد‌الاعلی سبزواری، رحمه الله، در کتاب مهذب الأحكام، ج ۸، ص ۳۷۷.
- [702]. بعض المصرحين بصحة روایة الحلبی:
- ۱- العلامة الحلبی فی منتهی المطلب: ج 7 ص 78.

2- ابن العالمة (محمد بن الحسن بن يوسف بن المطهر الحلي) في إيضاح الفوائد: ج 1 شرح ص 144.

3- السيد محمد العاملی في مدارك الأحكام: ج 4 ص 284.

4- محمد تقی المجلسی (الأول) في روضة المتقین في شرح من لا يحضره الفقيه: ج 2 ص 412.

5- العالمة المجلسی في ملاد الأخیار في فهم تهذیب الأخبار: ج 4 ص 161.

6- المحقق البحراني في الحدائق الناضرة: ج 9 ص 334.

7- المیرزا القمی في مناهج الأحكام: ص 587.

8- السيد عبد الأعلى السبزواری في مهذب الأحكام في الحال والحرام: ج 8 ص 357.

[703]. تهذیب الأحكام - الطوسي: ج 2 ص 196.

[704]. تهذیب الأحكام، شیخ طوسی، ج ۲، ص ۱۹۶.

[705]. از جمله‌ی افرادی که به صحیح بودن روایت حلبی تصویب کردند، عبارتند از:

۱- علامه حلی در منتهی المطلب، ج ۷، ص ۷۸.

۲- فرزند عالمه، محمد بن حسن بن يوسف بن مطهر حلی در ایضاح الفوائد، ج ۱، ص ۱۴۴.

۳- سید محمد عاملی در مدارک الأحكام، ج ۴، ص ۲۸۴.

۴- محمد تقی مجلسی اول در روضة المتقین في شرح من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۴۱۲.

۵- علامه مجلسی ملاد الأخیار، ج ۴، ص ۱۶۱.

۶- محقق بحرانی در حدائق الناضرة، ج ۹، ص ۳۳۴.

۷- میرزای قمی در مناهج الأحكام، ص ۵۸۷.

۸- سید عبد‌الاعلی سبزواری در مهذب الأحكام، ج ۸، ص ۳۵۷.

[706]. عيون أخبار الرضا (عليه السلام)- الصدوق: ج 1 ص 193؛ بحار الأنوار - المجلسی: ج 25 ص 117.

[707]. عيون أخبار الرضا، صدوق، ج ۱، ص ۱۹۳؛ بحار الانوار، مجلسی، ج ۲۵، ص ۱۱۷.

[708]. قال الحر العاملی: "أقول: هذا إيهام وتشكيك لا شك وغلط، مع احتمال كونه من الروای" إثبات الهداء: ج 3 ص 729.

وقال المجلسی: "بيان: يحتمل أن يكون بعض أخبار مدة السفياني محمولاً على التقىة لكونه مذكوراً في روایاتهم، أو على أنه مما يحتمل أن يقع فيه البداء فيحتمل هذه المقاييس، أو يكون المراد مدة استقرار دولته، وذلك مما يختلف بحسب الاعتبار..."

بحار الأنوار - المجلسی: ج 52 ص 216.

[709]. الغيبة - الطوسي: ص 449 - 450.

[710]. غیبت، طوسی، ص ۴۴۹ و ۴۵۰.

[711]. حر عاملی می‌گوید: «به نظر من این ایهام و به تردید انداختن است، نه شک و اشتباه. با وجود آن که احتمال اشتباه راوی نیز هست». (اثبات الهدایة، ج ۳، ص ۷۲۹) مجلسی می‌گوید: «ممکن است بعضی از اخبار در مورد مدت حکومت سفیانی بر تقيه حمل شود، چرا که در روایات‌شان گفته شده است، یا ممکن است مقصود این باشد که ممکن است در مقدار آن بداء حاصل شود. یا ممکن است مقصود، مدت استقرار دولتش باشد و اختلاف ناشی از تعریف این استقرار باشد». بحار الانوار، مجلسی، ج ۵۲، ص ۲۱۶